

Список використаних джерел:

1. Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 902-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 81. Ст. 2298.
2. Енергія довкілля / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <https://saee.gov.ua/uk/ae/termo-energy> (дата звернення 20.05.2022).
3. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Національний план дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року» від 20 січня 2022 року / URL: <https://saee.gov.ua/uk/content/elektronni-consultatsii> (дата звернення 25.05.2022).
4. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року. *Офіційний вісник України*. 2003. № 12. Ст. 522.
5. Про внесення змін до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» щодо віднесення теплових насосів до обладнання, яке використовує відновлювані джерела енергії»: Закон України від 01 листопада 2016 року. *Офіційний вісник України*. 2016. № 98. Ст. 3179.

Ключові слова: альтернативні джерела енергії, енергія довкілля, теплові насоси, геотермальна енергія, гідротермальна енергія.

Key words: alternative energy sources, environmental energy, heat pumps, geothermal energy, hydrothermal energy.

ЧУМАЧЕНКО ІННА ЄВГЕНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ ВНУТРІШНІХ МОРСЬКИХ ВОД ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МОРЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Проблема охорони внутрішніх морських вод та територіального моря є вкрай важливою з огляду на їх незадовільний екологічний стан та зростання загроз від антропогенного навантаження на Азовське та Чорне моря. Проте, надзвичайну актуальність це питання обрало у зв'язку із збройною агресією РФ, наслідком якої стало нанесення непоправної шкоди довкіллю в цілому та зокрема морському середовищу.

Головні засади розвитку морської природоохоронної політики України визначені розпорядженням КМ України від 11 жовтня 2021 р. «Про схвалення Морської природоохоронної стратегії України». Стратегічні цілі морської природоохоронної політики та пріоритетні завдання спрямовуються на досягнення та підтримання «доброго» екологічного стану Чорного та Азовського морів відповідно до Рамкової директиви про морську стратегію з урахуванням пунктів 6 і 14 Цілей сталого

розвитку України на період до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р.

Морські води та територіальне море входять до складу водного фонду України (ст. 3 ВК України). Так, внутрішніми морськими водами України є: морські води, розташовані в бік берега від прямих вихідних ліній, прийнятих для відліку ширини територіального моря України; води портів України, обмежені лінією, що проходить через постійні портові споруди, які найбільше виступають у бік моря; води заток, бухт, губ і лиманів, гаваней і рейдів, береги яких повністю належать Україні, до прямої лінії, проведеної від берега до берега в місці, де з боку моря вперше утворюється один або кілька проходів, якщо ширина кожного з них не перевищує 24 морські милі; води заток, бухт, губ і лиманів, морів та проток, що історично належать Україні; води, які містять забруднюючі речовини, лляльні води машинно-котельних відділень, шлам та інші рідкі нафтозалишки, брудний і чистий баласт, стічні води. Щодо територіального моря України, то це прибережні морські води завширшки 12 морських миль, що відлічуються від лінії найбільшого відпливу як на материк, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки.

Значним кроком в питанні охорони внутрішніх морських вод та територіального моря стало затвердження Законом України від 22 березня 2001 р. Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, яка спрямована на забезпечення виконання Конвенції про захист Чорного моря від забруднення (1994 р). Програма призначена для сприяння концентрації зусиль усіх суб'єктів управління і господарювання Азово-Чорноморського регіону по розробці та реалізації заходів щодо поліпшення екологічного стану Азовського і Чорного морів.

Основною метою Програми є розроблення державної політики, стратегії та плану дій, спрямованих на запобігання зростанню антропогенного тиску на довкілля Азовського і Чорного морів, сприяння розвитку екологічно безпечних видів діяльності в Азово-Чорноморському регіоні, збереження і відтворення біологічного різноманіття та ресурсів морів, створення сприятливих умов для проживання, оздоровлення та відпочинку населення.

Питання охорони морського середовища також передбачено в ЗУ «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 р., що встановлює, між іншим, суверенні права та юрисдикцію України у виключній (морській) економічній зоні України, основні засади збереження і використання рибних та інших живих ресурсів, умов проведення морських наукових досліджень, запобігання забрудненню морського середовища, відповідальності за забруднення морського середовища тощо.

ВК України, прийнятий 6 червня 1995 р., в комплексі з заходами організаційного, правового, економічного і виховного впливу, сприятиме формуванню водно-екологічного правопорядку і забезпеченню

екологічної безпеки населення України, а також більш ефективному, науково обґрунтованому використанню вод та їх охороні від забруднення, засмічення та вичерпання.

З огляду на питання, що розглядається, слід звернути увагу на положення ст.102 ВК України, яка встановлює заборону на скидання у внутрішні морські води і територіальне море з суден, засобів для розваг на воді, стаціонарних та плавучих платформ, а також повітряних суден хімічних, радіоактивних та інших шкідливих речовин, радіоактивних або інших відходів, матеріалів, предметів та сміття, що можуть спричинити забруднення моря.

Суттєве значення в цьому питанні має урядова постанова від 29 лютого 1996 р., якою було затверджено Правила охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення. Так, правилами встановлюються вимоги щодо запобігання забрудненню та засміченню внутрішніх морських вод і територіального моря України підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами України, а також іноземними юридичними і фізичними особами та особами без громадянства, українськими та іноземними суднами, які перебувають у цих водах.

Враховуючи, що Україна є Стороною Міжнародної Конвенції по захисту Чорного моря від забруднення, підписаної у м. Бухаресті 21 квітня 1992 р. та ратифікованої постановою ВР України від 4 лютого 1994 р., з метою зменшення і контролю забруднення Чорного моря, а також проведення їх моніторингу та оцінки для захисту морського середовища, відновлення екологічної рівноваги в територіальних та внутрішніх морських водах України і посилення відповідальності за їх чистоту, КМ України постановою від 03 липня 1995 р. затвердив Такси для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України. Відповідно до пункту 5 цієї постанови Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України було розроблено та затверджене наказом від 26 жовтня 1995 р. Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України. Але розпорядженням

КМ України від 10 березня 2017 р. цей Порядок було скасовано як такий, що є застарілим та неузгодженим з вимогами чинного законодавства. Проте, відсутність єдиного механізму обчислення розміру відшкодування та сплати таких збитків негативно позначилося на підходах обчислення забруднення водного середовища, розміру відшкодування збитків, порядку сплати збитків тощо. Отже, нарешті, 16 січня 2021 р. Міндовкілля своїм наказом затвердило порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України.

З метою дотримання єдиних вимог до визначення збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів фізичними особами, фізичними особами – підприємцями та юридичними особами застосовується «Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів», затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 20 липня 2009 р.

Зараз, під час ведення бойових дій, масово руйнуються та знищуються екосистеми, завдається невідновлювана шкода об'єктам природи, порушуються норми як національного, так і міжнародного екологічного права, зокрема це стосується Конвенції про захист Чорного моря від забруднення. Тому питання обчислення розміру шкоди та збитків, що завдаються довкіллю, в тому числі внутрішнім морським водам та територіальному морю, є першочерговим завданням Уряду та спеціально уповноважених на то суб'єктів. В зв'язку з цим КМ України 20 березня 2022 р. прийняв постанову «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямками, до яких, зокрема, згідно п. 9 відносяться втрати акваторії. Цей напрям включає втрачену частину територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях.

Основні показники, які оцінюються: упущена вигода, пов'язана з обмеженням мореплавства внаслідок втрати частини територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях. Визначення збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Мінінфраструктури за погодженням з Мінреінтеграції; шкода, заподіяна навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях. Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держекоінспекції за погодженням з Мінреінтеграції. Відповідальними за визначення шкоди та збитків за наведеними напрямками є Мінінфраструктури та Держекоінспекція.

Також, згідно з п. 18 цієї постанови визначаються збитки, завдані водним ресурсам та об'єктам водогосподарської інфраструктури. Такий напрям включає забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод. Відповідальними за визначення шкоди та збитків за

наведеними напрямками є Держекоінспекція, Держводагентство та Мінагрополітики.

Ключові слова: внутрішні морські води, територіальне море, морське середовище, правова охорона, охорона вод.

Key words: internal sea waters, territorial sea, marine environment, legal protection, water protection.

АНТОНЮК УЛЯНА ВАСИЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Івано-Франківського юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ НАГЛЯД (КОНТРОЛЬ) В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Три місяці повномасштабної війни в Україні завдали і продовжують завдавати значної шкоди навколишньому природному середовищу. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, за період з лютого по травень 2022 року зафіксовано 254 випадків екоциду, 1500 фактів знищення екосистем, на 13,2 млрд грн завдано шкоди лісництвам, у 45 разів зросли площі лісових пожеж (у порівнянні з 2021 роком), приблизно 2,5 млрд грн становлять збитки від окупації зони відчуження, 900 об'єктів природно-заповідного фонду перебувають під окупацією чи в зоні бойових дій (це становить 44 % від загальної кількості заповідних територій), 3 з 5 біосферних заповідників України постраждали від війни (Чорноморський, Асканія-Нова та Чорнобильський), 4 природних заповідників із 19 опинились в зоні бойових дій, ще 6 – залишаються в окупованому Криму, 600 тис. га лісів охоплено бойовими діями тощо [1]. Зважаючи на таку складну, і навіть, гостро критичну екологічну ситуацію, у сучасних умовах актуальною є постановка питання про здійснення в умовах воєнного стану в Україні, функції державного екологічного нагляду (контролю). Адже, державний екологічний контроль в умовах військової агресії повинен виконувати, принаймні, дві важливі функції: з одного боку, йдеться про виявлення і засвідчення фактів військових злочинів країни-агресора проти довкілля, а з іншого – фіксація фактів порушення вимог чинного екологічного законодавства України недобросовісними правопорушниками на територіях, які не перебувають безпосередньо у зоні бойових дій. Крім того, державний екологічний контроль є однією зі спеціальних гарантій забезпечення екологічних прав громадян [2, с. 103–104], що в умовах війни, має надзвичайно важливе значення.